

De relevantie van de roman

Thomas de Veen

► 'Het is hem om de literaire verwerking van waarachtige ervaringen te doen.'

Dit had een citaat kunnen zijn van een jeugdboekenrecensent over romanschrijver Edward van de Vendel, of een van de andere schrijvers die een roman schreven voor de Slashreeks van uitgeverij Querido. Maar dit citaat is afkomstig uit de studie *De revanche van de roman* van neerlandicus Thomas Vaessens en gaat over romanschrijver Arnon Grunberg. Vaessens signaleert en beschrijft een groeiende tendens richting literair engagement. In de laatste halve eeuw is de literaire elite haar aansluiting met het publiek steeds meer verloren, betoogt hij, en om dat terug te krijgen maken romanschrijvers van nu hun werk steeds meer maatschappelijk betrokken. Zodat de literatuur weer een rol van betekenis kan spelen. Zodat de literatuur weer relevant wordt.

Dat poogt ook Arnon Grunberg in zijn meest recente roman *Onze oom*, betoogt Vaessens. Aan het einde van de roman – over een meisje dat opgroeit tot wapenhandelaar in een Zuid-Amerikaans land – laat hij de wapenhandelaarster een journalist ontmoeten. "Ik probeer zo dichtbij mogelijk te komen," zegt hij zacht. "Bij het gevaar, bij de vernietiging, bij de dood." Volgens Vaessens mogen we in deze journalist Grunberg herkennen, die er de laatste jaren immers zelf op uit trok, naar oorlogsgebieden en gevangenissen waar hij met wapenhandelaars sprak. Hij wil zo de ervaringen en gevoelens van zijn personages zo dicht mogelijk naderen, zodat hij in zijn literatuur onder hun huid kan kruipen.

Het nieuwe engagement in de 'volwassenenliteratuur' dat Vaessens beschrijft, is net zo goed aanwezig in de jeugdliteratuur. Edward van de Vendel was daarin niet mis te verstaan, toen hij in 2006 de zevende Annie M.G. Schmidtlezing hield. Van de Vendel zei: 'Aangenomen dat wij schrijvers een speciale interesse voor het leven van jonge mensen hebben, [...] blijft het toch verbazend hoe mondjesmaat de werkelijke, huidige wereld van jongeren tot onze boeken doordringt.' Daarom initieerde hij de Slashreeks, een project waarbij een schrijver het bijzondere levensverhaal van een jongere tot een literaire roman maakt. Als een journalist voert de schrijver gesprekken, om het verhaal zo waarachtig mogelijk te kunnen overbrengen. De verhalen worden 'van binnenuit' verteld, aldus de slogan van de Slashreeks. Van de Vendel: 'Op die manier duwen we onszelf dichter naar de werkelijkheid van nu, met als mogelijk effect dat we ook jongeren dichter naar de literatuur trekken.' Daar klinkt het verlangen naar meer relevantie van de literatuur duidelijk in door.

Is dat gelukt? Zijn de inmiddels vijf verschenen Slashboeken relevante boeken? En zijn het daarom goede boeken? Thomas Vaessens doet in het laatste hoofdstuk van *De revanche van de roman* een algemene aanbeveling aan de literaire kritiek. Geëngageerde boeken, betoogt hij, vragen van critici om bij de beoordeling ervan 'de focus minder op "literaire kwaliteit" te richten (gedefinieerd in esthetische termen), en meer op literair engagement (gedefinieerd in morele, ethische en politieke termen)'. Vaessens pleit om de literaire kwaliteit niet meer als belangrijkste oordeelscriterium te gebruiken werd hem niet in dank afgenomen: het klonk als anti-literair. Dit ben ik in elk geval met Vaessens eens: boeken die zich nadrukkelijk engageren, vragen om een kritiek die de geëngageerde inhoud beoordeelt. En de Slashboeken engageren zich – of zouden dat idealiter moeten doen.

Het eerste Slashboek, *De gelukvinder* van Edward van de Vendel, was meteen raak: zo relevant als maar kan en in dat opzicht nog niet overtroffen door een ander deel van de reeks. Van de Vendel schreef zijn boek met een uitgeprocedeerde asielzoeker, Anoush Elman. *De gelukvinder* vertelt hoe die leefde in Afghanistan onder het strenger wordende Talibanregime, hoe hij met zijn familie moest vluchten voor het regime, hoe hij als oud vuil behandeld werd door mensensmokkelaars en hoe hij in Nederland aankwam en van het ene instantie-kastje naar de andere instantie-muur werd gestuurd.

De eerste woorden Nederlands die hij leerde waren veelzeggend: 'strippenkaart' en 'wachten'. Het gezin van Hamayun, Anoush' literaire alter-ego, vraagt een verblijfsvergunning aan, maar dat verzoek wordt afgewezen, ze blijven illegaal in Nederland, worden uiteindelijk opgepakt en komen op het politiebureau terecht: 'En na nog een tijdje wachten begonnen Roya en Navid de televisieprogramma's op te noemen die ze moesten missen. Friends, South Park en Hena, mama's soap. "Ja, en America's Next Top Model," zei Roya. "Hè," vroeg ik. "Kijk jij daar dan naar?" "Daar kijkt iedereen naar," zei Roya, "iedereen op school."'.

De scène laat zich lezen als een politiek statement: het zusje van Hamayun wordt niet toegelaten in Nederland, terwijl ze inmiddels westers genoeg is om America's Next Top Model te missen. Zo'n detail opent je ogen en dat maakt *De gelukvinder* confronterend en onvergetelijk. Het verhaal gaat dan misschien over één gezin, één hoofdpersoon en één zusje, maar dit detail voelt niet particulier. De gelukvinder geeft je het vurige gevoel dat dit verhaal opgaat voor een heleboel asiel-

Chrestomanci (Diana Wynne Jones), Badr's favoriet *De Wetten van de magie*, de reeks over *Septimus Heap Magiek* (van Angie Sage),... Ook hun voorkeur voor reeksen delen ze, 'dan ben je tenminste niet meteen klaar met lezen.'

Waarom kiest Lorena voor fantasy? 'Noem het maar een vlucht uit de werkelijkheid. Ik ga naar school, naar de muziekschool, naar de sportclub. Mijn leven is zo gewoon. In fantasy is alles anders. In *De magische wereld van Chrestomanci* reizen de personages tussen de werelden. Als het op de ene plek niet leuk meer is, vertrekken ze.'

Lorena wil niet constant leven zoals in de boeken, 'want het is gevaarlijk. Maar een tijdje wil ik wel zo leven.' Nochtans speelt haar droomvakantie zich dicht bij huis af: 'als ik echt mag kiezen, ga ik in het park zitten met een stapel boeken. Voldoende boeken om de hele vakantie te lezen. Ik ben een huismus, ik droom vooral van hoe het zou kunnen zijn.'

Geschiedenis

Badr meent wel dat alles begonnen is bij *The Lord of the Rings*, maar eigenlijk had het boekenvirus hem al veel vroeger beet: 'Ik ben gebiologeerd door geschiedenis. Als kleine jongen ging ik op zoek naar prentenboeken of informatieve boeken, ik keek alleen naar de prenten. Toen ik 8 was, las ik in een encyclopedie dat Gaius Julius Cesar door zijn eigen handlanger in zijn rug gestoken werd. Dat vond ik ongelooflijk en daar wilde ik meer over weten. Ik heb o.a. boeken over gladiatoren gelezen en zo.' Badr kent ook de *Koran* van buiten: 'Het is een heel poëtisch boek. Ik lees het elke vrijdag, thuis. Andere moslims lezen dit boek met inzicht, maar toch staan ze niet open voor literatuur.'

De bib, boeken en geen muziek

Badr is lid van liefst vier bibliotheken, zodat hij meer kans heeft om populaire boeken toch ergens te ontlenen. Hun huisbib is 'slachtoffer' van een reorganisatie en is minder uren open. In de vakantie is ze liefst een volle maand gesloten. Midden in de vakantie, dat kan toch niet? De sluiting is een slechte zaak voor de portemonnee van Badr. Hij heeft in een

winkel het *Berninimysterie* van Dan Brown gekocht en las het vier keer achter elkaar.

Romans en strips zijn de belangrijkste redenen voor Lorena en Badr om naar de bib te komen. 'Schrijf maar dat mijn bib van de meest populaire boeken minstens drie exemplaren zou moeten hebben. Want nu moeten we vaak lang wachten.' Dvd's vinden ze handig, maar nemen ze niet vaak mee.

'Muziek halen we van internet, daarvoor hebben we de bib niet nodig.' Luisterboeken vinden ze niet interessant. Dat zijn boeken voor kinderen, die naar verhalen luisteren en de pagina's omslaan bij het belletje, toch? 'Een boek moet je lezen. Je moet in je hoofd zelf een stem creëren', aldus Badr.

Lorena loopt vrijwel dagelijks de bib binnen. Ze loopt nu langs de rekken, op zoek naar nieuw leesvoer. 'Nu bekijk ik ook boeken die ik eerst niet interessant vond.' Ze heeft net de reeks *Sam Smith* van Jonas Boets gelezen. Die auteur kwam op de lagere school spreken. Nu, vier jaar later, herinnerde ze zich de auteur. 'Het zijn boeken voor jonge tieners, maar ik vind ze goed.' *4 vriendinnen en een spijkerbroek* maakte haar aan het huilen. *Marion Stoffels' Op blote voeten* wil ze ook wel eens lezen. 'Op de achterflap staat dat het gaat over een meisje dat zich voordoeft als een jongen, dat vind ik wel interessant.' *Isa's droom* van Lydia Rood spreekt haar niet aan wegens te serieus: 'ik wil kunnen genieten van boeken.' *De dagen van de bluegrassliefde* (Ted van Lieshout, nieuwe versie) neemt ze niet mee wegens de te romantische uitleg op de achterflap.

Multitasken

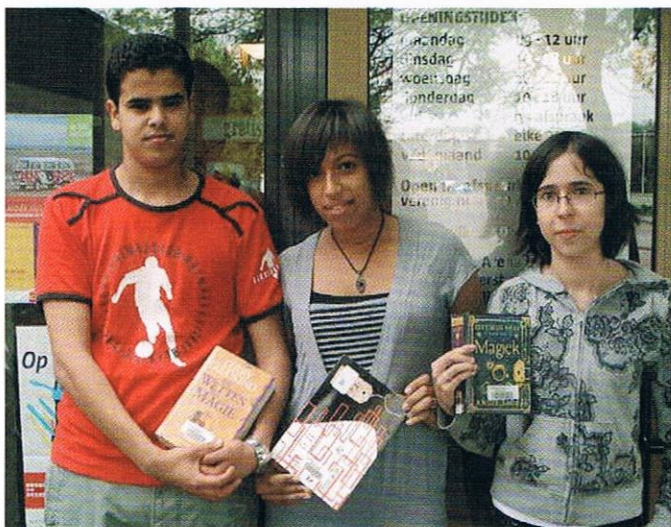
Niet moeilijk dat een gesloten bibliotheek Badr in de vakantie veel geld kost. 'Tijdens de vakantie lees ik 20 % van de tijd, vooral 's nachts. Overdag is er te veel lawaai met mijn twee jongere broers en mijn zusje in huis. 's Nachts is het rustig en kan ik mijn fantasie de vrije loop laten.' Badr leest vooral 's avonds in bed, Lorena leest altijd, antwoordt ze. Lorena: 'Ik kan wandelen en lezen tegelijk.' Badr voegt eraan toe: 'Ik heb een keer al lezend gefietst. Het ging zeer goed, er was een breed fietspad. Plots viel ik op de grond. Ik was tegen een paal gereden. Ik heb dan besloten om niet meer op de fiets te lezen.'

Later, veel later...

Of ze binnen 10 jaar nog zullen lezen? Badr: 'Als ik alle goede boeken uit heb, dan begin ik aan een andere hobby.' Lorena denkt dat ze nog steeds zal lezen. Al heeft ze geen haast om naast de fantasyboeken de afdeling voor volwassenen te ontdekken. 'Boeken voor volwassenen zijn te serieus. Ik zal eerder nog zelf een boek schrijven dan dat ik een boek voor volwassenen lees.'

Noot

1. ASO is te vergelijken met vwo, TSO met mbo en BSO met vmbo. In Vlaanderen worden deze afkortingen veelal met hoofdletters geschreven, in Nederland met kleine letters. Dat laten we dus zo.

Badr, Lorena en vriendin.

Ilona Plichart is freelance publiciste en maakt deel uit van de redactie van Leesgoed.